

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2024. № 5.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.5.95>

УДК 336.741.24

О. В. Левкович,

к. е. н., доцент, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4570-4963>

К. Є. Єрмолова,

здобувач вищої освіти кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-6649-4459>

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

O. Levkovich,

*PhD in Economics, Associate Professor, Head of the Department of Finance,
Banking and Insurance, Oles Honchar Dnipro National University*

K. Yermolova,

*Higher education seeker of the Department of Finance, Banking and Insurance,
Oles Honchar Dnipro National University*

THEORETICAL ASPECTS OF ENTERPRISE CASH FLOW MANAGEMENT

У статті проведено дослідження теоретичних аспектів управління грошовими потоками підприємства. Розглянуто зміст грошових потоків та визначено групи факторів, що впливають на них. Доведено ступінь значущості впливу грошових коштів в діапазоні фінансової політики організації. В якості головного критерію реалізації стратегічних і тактичних цілей визначено ефективний механізм управління фінансами. Наведено елементи та принципи управління грошовими потоками підприємства. Платоспроможність розглядається як фактор благонадійності та фінансової стійкості. Визначено параметри змін притоків та відтоків грошових коштів в динаміці. Розглянуто шляхи та методи оптимізації грошових потоків. Доведено, що фінансова стійкість господарюючого суб'єкта безпосередньо залежить від ступеня ефективності управління його грошовими потоками. Обґрунтовано, що раціонально вибудована система управління грошовими потоками є основною складовою успіху поточного та майбутнього розвитку підприємства.

The article examines the theoretical aspects of cash flow management of an enterprise. The content of cash flows is considered and groups of factors affecting them are identified. The degree of significance of the influence of cash in the range of financial policy of an organization is proved. An effective financial management mechanism is defined as the main criterion for implementing strategic and tactical goals. Elements and principles of cash flow management of an enterprise are given. Solvency is considered as a factor of trustworthiness and financial stability. The parameters of changes in cash inflows and outflows in dynamics are determined. Ways and methods of optimizing cash flows are considered. It is proved that the financial stability of an economic entity directly depends on the degree of efficiency of managing its cash flows. It is proved that a rationally built cash flow management system is the main component of the success of the current and future development of the enterprise.

Cash flow plays an important role in ensuring financial stability, competitiveness, liquidity, solvency and continuity of production of high-quality products. Factors affecting the formation of cash flows are divided into internal and external. Financial management of the enterprise includes competent management of cash flows as one of the key tools for monitoring and controlling

its financial and economic activity. Cash resources perform the function of a means of payment and are the main structure at the expense of which any enterprise functions. In order to compensate for its expenses, the enterprise must attract the necessary amount of money from the sale of products, goods, services, completed works and other income. An effective cash flow management system includes the following elements: cash accounting, financial analysis, planning of receipts and payments, forecasting the strategy of using cash, making a management decision to optimize the flow, monitoring the rationality of cash use. The company's cash management is based on the results of a comprehensive analysis of cash flows. They are an information base for finding problems in the state of money and developing ways to solve them.

Ключові слова: *управління, грошові потоки, фактори, ефективність, збалансованість, оптимізація, ризики.*

Keywords: *management, cash flows, factors, efficiency, balance, optimization, risks.*

Постановка проблеми. В системі фінансового управління на перший план виходять питання, пов'язані з формуванням та використанням грошових потоків, які мають суттєвий вплив на платоспроможність та фінансову стійкість підприємства. В сучасних умовах актуальною є проблема незбалансованості та нерівномірності грошових потоків. Економіко-правовим наслідком даних процесів є неплатоспроможність та банкрутство підприємств. Вищезазначені проблеми у великій кількості підприємств вказують на те, що у них відсутня ефективно діюча система управління грошовими потоками. Концепція грошового потоку підприємства, як самостійного об'єкта фінансового управління, ще недостатньо розглянута як у вітчизняній, так і зарубіжній літературі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та практичні способи управління грошовими потоками досліджували в своїх роботах такі вітчизняні економісти як І. Бланк, Л. Коваленко, О. Олійник, Л. Павлюк, Я. Невмежицький, А. Поддєрьогін, Н. Марусяк, а також зарубіжні вчені, такі

як: Дж. Фіннерті, М. Бертонеш, Ю. Брігхем, Дж. Ван Хори, Б. Койлі, Б. Коласс та інші. Вони зробили значний внесок у розроблення теоретико-методологічних засад визначення сутності грошових потоків та управління ними, але ці проблеми потребують подальшого вивчення та поглибленого дослідження.

Формування цілей статті. Метою статті є дослідження теоретичних аспектів управління грошовими потоками підприємства та розгляд методологічних рекомендацій що застосовуються в оцінці грошових потоків.

Виклад основного матеріалу. В останні роки в системі фінансового управління підприємством все більше уваги приділяють поняттям організації грошових потоків, які мають вплив на кінцевий результат господарської діяльності. Грошовий потік є найважливішим показником в оцінці фінансової стійкості підприємства. Здійснення практично всіх видів фінансових операцій підприємства генерує певний рух грошових коштів у формі їх надходжень або витрат. Цей рух грошових коштів кожного функціонуючого суб'єкта фінансово-господарської діяльності в часі являє собою безперервний процес і визначається поняттям «грошовий потік».

Поняття «грошовий потік» широко використовується в теорії і практиці фінансового менеджменту, проте досі не існує чіткого підходу до визначення цієї економічної категорії. Але серед різноманіття підходів до визначення «грошового потоку» найбільш чітко простежуються три тенденції. Прихильники першої тенденції (Б.Коллас, Ю.Брігхем, В.Верба) описують грошові потоки як різницю між усіма отриманими та виплаченими грошовими коштами підприємства за певний період часу (найчастіше – за фінансовий рік). Друга помітна тенденція передбачає характеристику грошових потоків як сукупність надходжень та виплат грошових коштів та їх еквівалентів за певний (звітний або планований) період часу (Л.Коваленко, О.Павловська). Економісти, які дотримуються третьої тенденції описують грошові потоки як сукупність розподілених за окремими тимчасовими

інтервалам надходжень та виплат грошових коштів (І.Бланк, А.Поддєгорін) [8, с.96].

Проаналізувавши представлені в науковій літературі напрямки, можна відзначити, що перші дві тенденції звужують сутність грошових потоків до окремих його видів. Так, прихильники першого підходу описують грошовий потік як безпосередньо чистий грошовий потік, тобто як обсяг всіх надходжень грошових коштів за вирахуванням їх виплат; прихильники другого – як валовий грошовий потік, тобто як сукупність всіх грошових надходжень та виплат. Ці обидва напрямки не розглядають сутність грошового потоку як комплексного багатогранного явища, не враховують існування інших видів грошових потоків та не відображають такої значимої властивості грошового потоку, як розподіл в часі, тому саме в рамках третього напрямку сутність грошового потоку розкривається найбільш повно. Таким чином, грошовий потік підприємства – сукупність розподілених у часі надходжень та виплат грошових коштів, що генеруються його діяльністю.

Всі види господарської та фінансової діяльності компанії супроводжуються доходами та витратами. Всі грошові потоки підприємства об'єднуються в три основні групи: потоки від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, які в свою чергу поділяються на притоки і відтоки грошових коштів [10, с.148].

Грошові потоки, що формуються на підприємстві у процесі його господарської діяльності, є важливим самостійним об'єктом управління. Вони забезпечують всі сторони фінансово-економічної діяльності підприємства, що знижують ризик неплатоспроможності, генерують додатковий прибуток, прискорюють оборотність капіталу та знижують потребу в позиковому капіталі. Саме тому, велике значення має формування на підприємстві ефективного управління збалансованістю обсягів грошових потоків та їх синхронізацією у часі, що забезпечує необхідне фінансування господарських ресурсів. Крім того, згідно з сучасною науковою парадигмою

корпоративних фінансів, грошові потоки є одним із ключових факторів формування вартості підприємства. Чим більше буде обсяг грошових потоків, що генеруються у майбутньому в активи підприємства, тим більше буде його сьогоднішня ринкова вартість. У зв'язку з цим актуалізуються питання вдосконалення теоретичних положень та практичного інструментарію управління грошовими потоками для забезпечення високого рівня платоспроможності, досягнення фінансової рівноваги та приросту ринкової вартості підприємств в короткостроковому та довгостроковому періодах.

Грошові потоки відіграють важливу роль у забезпеченні фінансової стійкості, конкурентоспроможності, ліквідності, платоспроможності та безперервності виробництва високоякісної продукції. Фактори, що впливають на формування грошових потоків поділяють на внутрішні та зовнішні. До зовнішніх факторів відносять: кон'юнктуру фінансового та товарного ринку, зміну системи оподаткування підприємств, доступність зовнішніх джерел фінансування, кредитування постачальників та покупців, систему здійснення розрахункових операцій. До внутрішніх чинників слід віднести: стадію життєвого циклу, на якій знаходиться підприємство, тривалість операційного та виробничого циклів, сезонність виробництва та реалізації продукції, амортизаційну політику підприємства, невідкладність інвестиційних програм, особисті якості та професіоналізм керівної ланки підприємства [5, с.141-142].

Основною метою управління грошовими потоками є синхронізація термінів і обсягів надходження та витрачання грошових коштів, що забезпечує платоспроможність підприємства.

Важливий внесок у розробку управління грошовими потоками підприємств зробили такі вітчизняні економісти, як І. Бланк, О. Василик, А. Поддєрьогін, Я. Невмежицький, а також зарубіжні учені, такі як: М. Бертонеш, Ю. Брігхем, Дж. Ван Хори, Б. Койлі, Б. Коласс та інші.

На думку І.О. Бланка: «Управління грошовими потоками – це система принципів і методів розробки та реалізації управлінських рішень, пов’язаних з формуванням, розподілом і використанням грошових коштів підприємства та організацією їх обороту».

Поддєрьогін А.М. і Невмержицький Я.І. [8, с.97] вважають, що управління грошовими потоками варто розглядати як послідовний процес постановки завдань та їх виконання, який включає реалізацію певних етапів, які зазначені на рисунку 1.

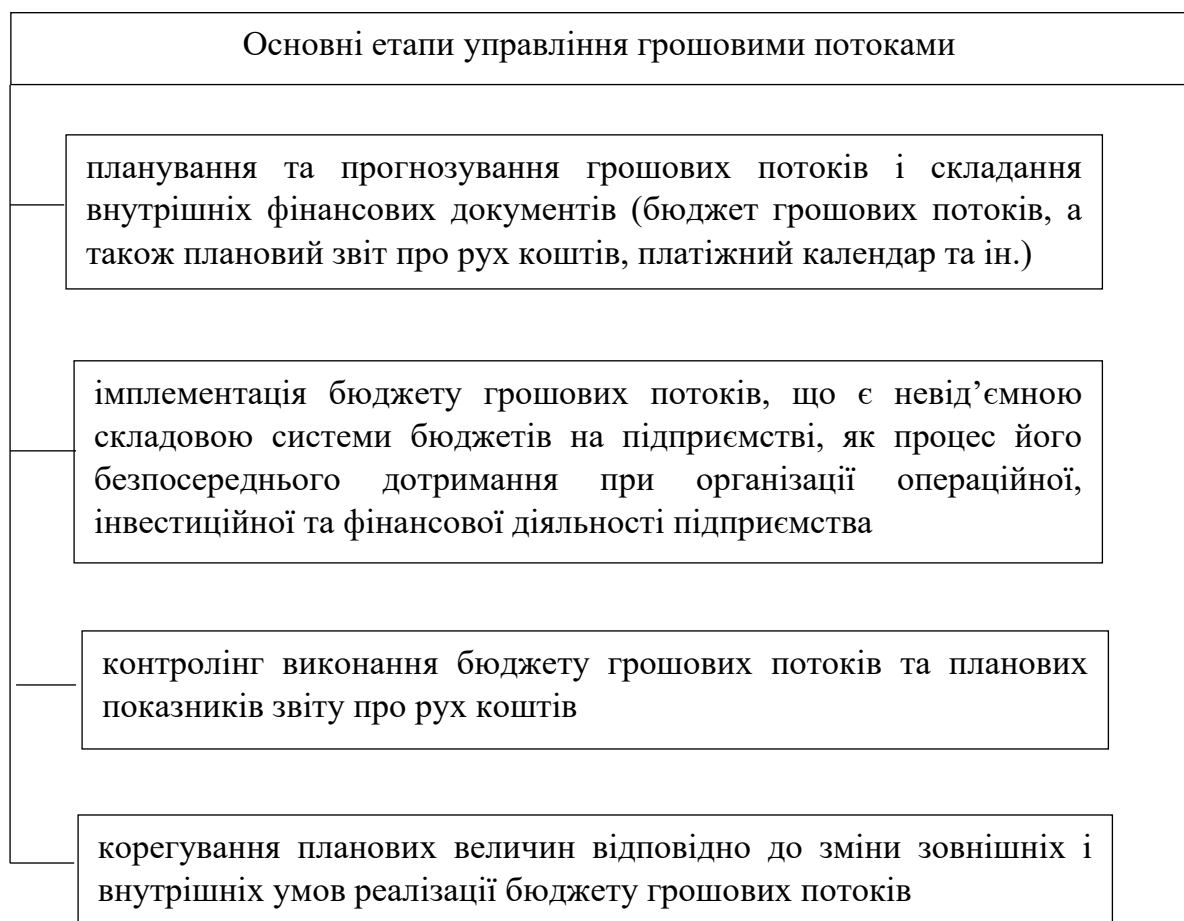

Рис. 1. Основні етапи управління грошовими потоками

Джерело: сформовано на основі [8]

У процесі дослідження проблематики управління грошовими потоками підприємств, стала очевидною потреба у створенні єдиної оптимізаційної моделі, яка б задовольняла управлінські цілі, дозволяла оптимізувати

прибутковість та рентабельність підприємства, зі збереженням поточного та абсолютного рівня ліквідності його активів, а також забезпечила б раціоналізацію витрат та надходжень грошових коштів підприємства з метою забезпечення достатнього та безперебійного фінансування його операційного циклу.

Управління фінансами підприємства включає в себе грамотне управління грошовими потоками як один з ключових інструментів моніторингу та контролінгу його фінансово-господарської діяльності. Грошові ресурси виконують функцію платіжного засобу та є тією основною конструкцією, за рахунок якої функціонує будь-яке підприємство. Для того, щоб компенсувати свої витрати підприємство повинно залучати необхідний обсяг грошової маси від реалізації продукції, товарів, послуг, виконаних робіт та інших доходів. Причому надходження грошової маси та її відтік повинні бути синхронізовані на кожен певний момент часу, щоб підприємство мало змогу вчасно розраховуватись за своїми зобов'язаннями. Таким чином, одна з проблем підприємств часто спостерігається саме в досягненні збалансованості та синхронізації грошових потоків [1, с.167].

Грошові потоки підприємства надходять та витрачаються нерівномірно. Завдяки цьому з'являються тимчасово вільні грошові кошти. По суті ці тимчасово вільні залишки грошових коштів є непродуктивними активами, які втрачають свою вартість у часі. Таким чином, управління грошовими потоками передбачає не тільки збалансованість надходження та витрачання грошових коштів, а й використання тимчасово вільних грошових коштів для отримання додаткового доходу.

І дефіцит, і значний надлишок грошового потоку негативно впливають на ефективність діяльності підприємства (рис.2, рис.3).

Рис. 2. Негативні наслідки дефіцитного грошового потоку

Джерело: сформовано на основі [3]

Рис. 3. Негативні наслідки надлишкового грошового потоку

Джерело: сформовано на основі [3]

Щоб позбутися дефіцитного або надлишкового грошового потоку, необхідно оптимізувати грошові кошти в часі. В системі оптимізації грошових потоків використовуються два основні методи: вирівнювання та синхронізація.

Вирівнювання грошових потоків направлено на згладжування їх обсягів в розрізі окремих інтервалів конкретного періоду часу. Цей метод оптимізації дозволяє знизити вплив сезонних та циклічних відмінностей у формуванні грошових потоків (як позитивних, так і негативних), оптимізуючи паралельно середні залишки грошових коштів тим самим підвищуючи рівень абсолютної ліквідності.

Метод синхронізації грошових потоків передбачає зближення календарних дат притоків та відтоків грошових коштів. Для такого зближення слід прискорити або, навпаки, уповільнити платіжний оборот. Щоб оптимізувати грошові потоки підприємства, розраховують також оптимальний залишок грошових коштів, тобто їх мінімально необхідний рівень, якого достатньо для здійснення ефективної фінансово-господарської діяльності [2, с.10].

Ефективна система управління грошовими потоками охоплює такі елементи: облік грошових коштів, фінансовий аналіз, планування надходжень та виплат, прогнозування стратегії використання грошових коштів, прийняття управлінського рішення з метою оптимізації потоку, контроль за раціональністю використання грошових коштів.

Для того щоб сформувати ефективну модель управління грошовими потоками підприємства, необхідно враховувати певні принципи управління, які слід розділяти на загальні та специфічні. Загальні принципи управління грошовими потоками підприємства можна представити на рисунку 4.

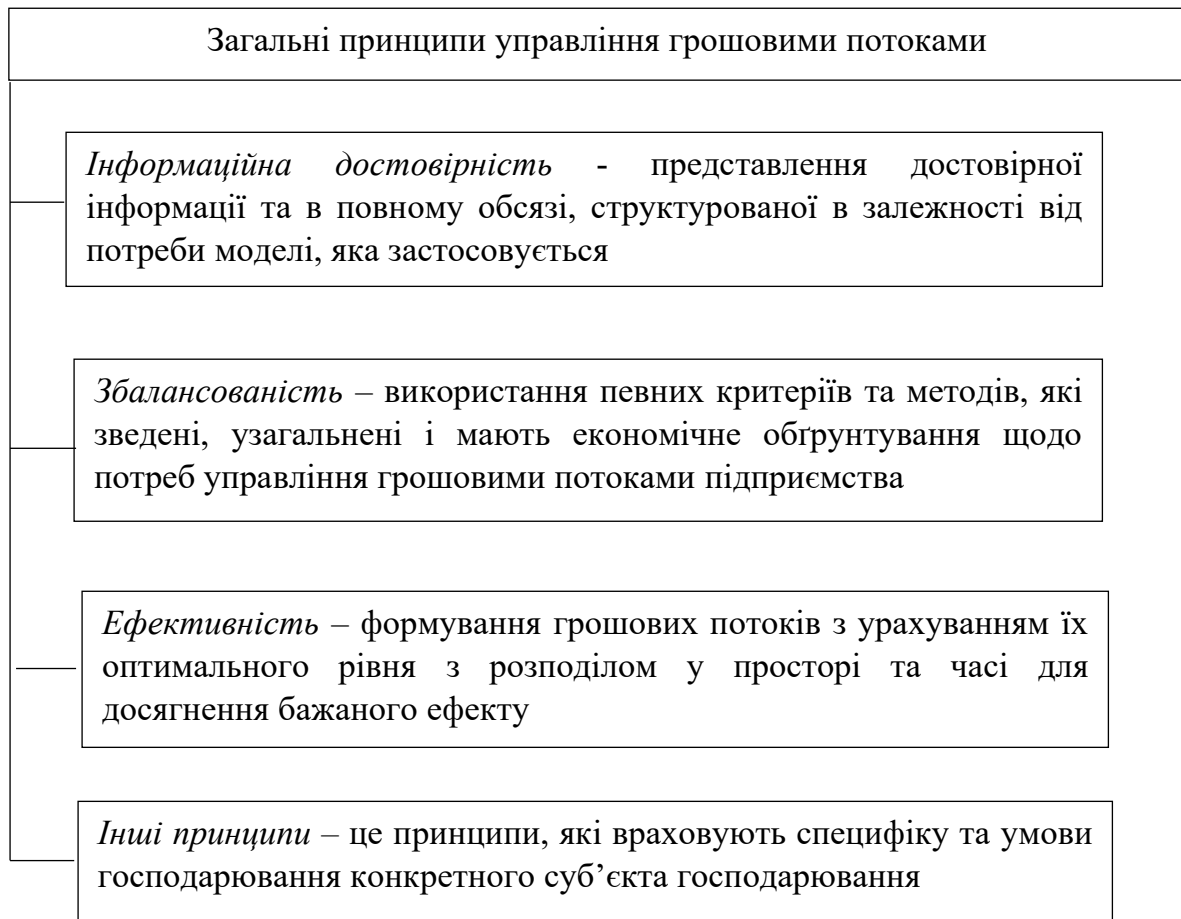

Рис.4. Загальні принципи управління грошовими потоками

Джерело: сформовано на основі [5]

Механізм функціонування управління грошовими потоками має ґрунтуватися на системності, ефективності, багатоваріантності та бути обов'язковим для всіх підприємств [7, с.51].

Основні цілі, які формує кожне підприємство щодо управління грошовими потоками підприємства, забезпечуються не тільки загальними принципами управління, але й специфічними, які представлені на рисунку 5.

Створення системи управління грошовими потоками для кожного підприємства матиме специфічні особливості, оскільки більшою мірою це залежить не тільки від розмірів та напрямків економічної діяльності, а й від осіб, які її проектують і впроваджують. Однак, незалежно від індивідуальних особливостей підприємства, управління грошовими потоками буде засновано

на чотирьох фундаментальних принципах: забезпечення збалансованості, ліквідності, ефективності та достовірності інформації.

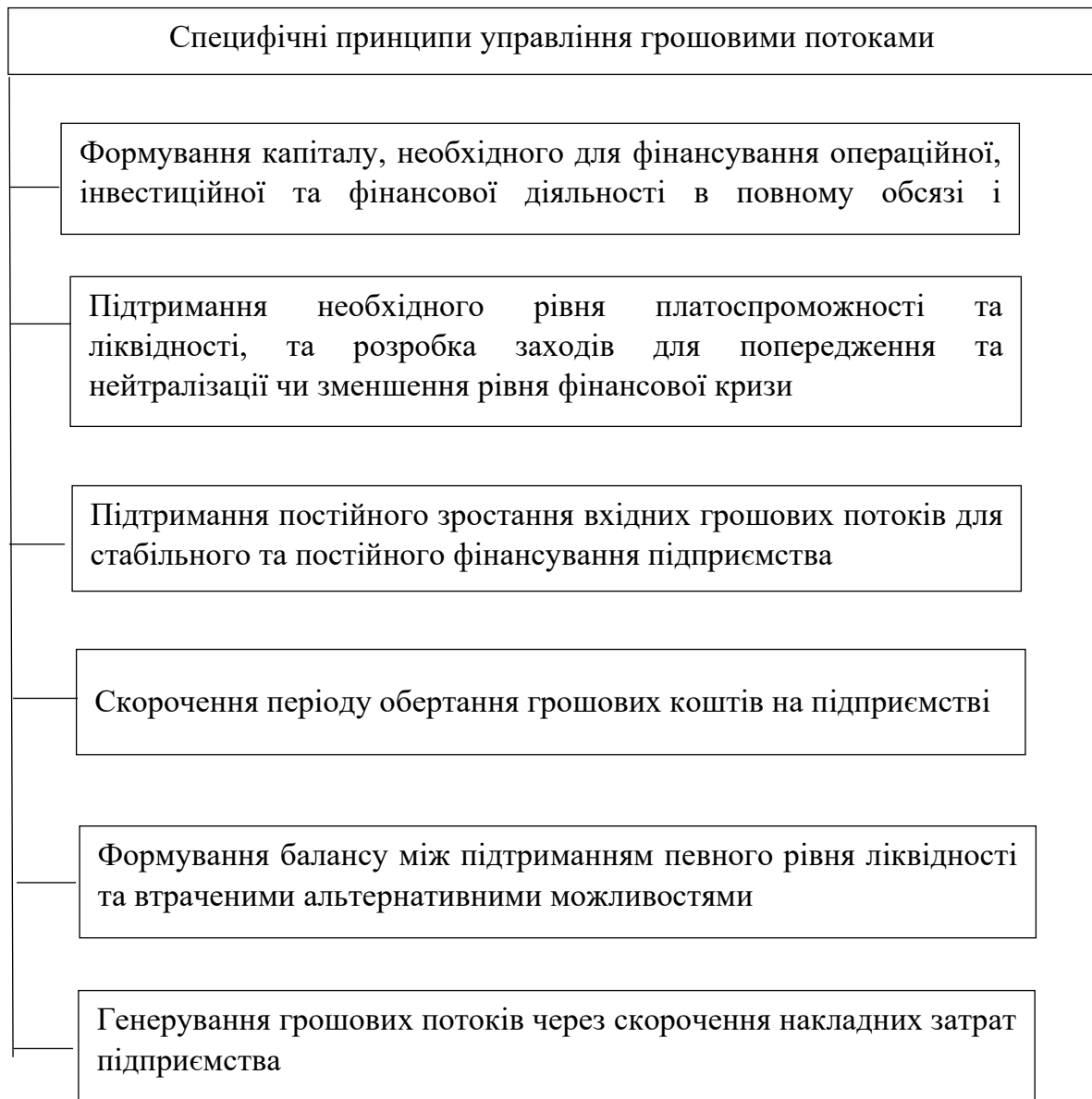

Рис.5. Специфічні принципи управління грошовими потоками

Джерело: сформовано на основі [5]

Управління грошовими потоками підприємства являє собою безперервний процес, заснований на реалізації трьох основних етапів:

- 1) прогнозування грошових потоків організації;

2) оперативне управління (оперативне планування, облік та контроль руху грошових коштів);

3) аналіз руху грошових коштів та відхилень фактичних показників від планових [8, с.96].

Якісне управління грошовими потоками впливає на швидкість обороту капіталу підприємства за рахунок скорочення тривалості операційного циклу, раціоналізації використання власних коштів та оптимізації залучених ресурсів, а значить загальна ефективність бізнесу багато в чому залежить від якості організації системи регулювання грошових потоків. Разом з тим, саме загальна ефективність функціонування підприємства визначає рівень узгодженості та синхронізації грошових відтоків та надходжень: ритмічність операційного циклу підприємства, затребуваність виробленої продукції, раціональні контакти з постачальниками та кредиторами сприяють чіткому та скоординованому формуванню грошових потоків.

Отже, аналізуючи проблему управління грошовими потоками, доцільно робити акцент не тільки на створенні системи контролінгових заходів та оптимізації структури фінансування, а й на управлінні ризиками, оскільки саме ризик є важливим бар'єром в узгодженні та синхронізації грошових потоків підприємства [9, с.6].

Так, зміна структури товарного ринку призведе до зміни обсягу реалізації продукції, та відповідно до зміни обсягу надходжень грошових коштів. Та навпаки, поліпшення ситуації на ринку призводить до зростання обсягу позитивного грошового потоку організації. Відповідно, наслідком погіршення кон'юнктури стає тимчасова нестача грошових засобів. Через відсутність можливості реалізувати свою продукцію у підприємства, як правило, накопичуються значні запаси.

Кон'юнктура фондового ринку також має значний вплив на грошові потоки підприємства, оскільки за рахунок емісії акцій та облігацій компанії можуть генерувати додаткові грошові потоки. До інших факторів, що формують як ризики, так і можливості — державна політика в сфері

оподаткування, існуюча на ринку практика кредитування покупців та залучення зовнішнього фінансування.

На додаток до зазначених цілей і завдань звернемося до важливих аспектів, які визначають ефективність використання грошових потоків, а саме:

- переважають надходжень по операційній діяльності;
- оптимізація ритмічності по операційній діяльності;
- скорочення частки позикового капіталу в загальній структурі джерел фінансування;
- забезпечення умов для зростання прибутку;
- використання додаткових інвестиційних можливостей;
- прискорення реалізації цілей стратегічного розвитку.

Ефективне управління грошовим потоком передбачає домінування поточної діяльності серед інших. Оптимізація ритмічності поточної діяльності забезпечує синхронність і збалансованість грошових потоків.

Синхронність відтоків та надходжень у часі та їх збалансованість — це гарантія платоспроможності підприємства, так як немає дефіциту грошових коштів, і воно здатне вчасно погашати свої зобов'язання перед контрагентами. Скорочення позикового капіталу і використання додаткових інвестиційних ресурсів веде до зміцнення фінансової автономності підприємства, прискорення реалізації цілей стратегічного розвитку, та зростання прибутку допомагає вийти підприємству на новий рівень реалізації своїх можливостей.

Управління грошовими коштами підприємства ґрунтується на результатах комплексного аналізу грошових потоків. Вони є інформаційною базою для пошуку проблем в стані грошових коштів та розробки шляхів їх вирішення.

Висновки. Досягнення збалансованості потоків надходжень та витрат грошових коштів за рахунок здійснення моніторингу, впровадження системи управління ризиками та оптимізації витрат на основі використання

можливостей маневрування ресурсами підприємства та управління позиковими засобами здатне підвищити ступінь виробничої гнучкості та фінансової стійкості підприємства. Таким чином, управління грошовими потоками – невід’ємний елемент процесу управління оборотним капіталом, взаємопов’язаний з іншими бізнес-процесами підприємства. Слід зазначити, що грошовий потік не можна розглядати тільки як динамічну характеристику грошових коштів підприємства. Важливу роль відіграє і залишок грошових коштів в певний момент часу, оскільки саме він формує фундамент ліквідності активів організації та обумовлює її платоспроможність. Від ефективного управління фінансовими потоками підприємств залежить рівень інвестиційної привабливості як у регіональній, так і у державній площині, і, як наслідок, з’являється перспектива зростання підприємницької активності в українській економіці.

Література

1. Бойко Т.Ю. Механізм контролінгу грошових потоків суб’єкта господарювання: необхідність формування та реалізації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. № 42. С. 166-170. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2020/42-2020/31.pdf>
2. Кошельок Г.В. Оптимізація грошових потоків підприємства в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 26, частина 1. 2019. С. 100-104
3. Кошельок Г. В., Грінченко Р.В. Аналіз грошових потоків у системі управління підприємством. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 2. С. 231–242.
4. Маліков В. Практичні рекомендації щодо управління грошовими потоками підприємства. *Бізнес інформ*. № 5. 2020. С. 370-374.
5. Мельник М.І., Донцова Т.М., Управління грошовими потоками підприємства. *Регіональна економіка та управління*. 2 (28), травень 2020. С. 140-143

6. Мулик Т.О. Організація аналізу грошових потоків на підприємстві. *Економіка та суспільство*. Випуск 40. 2022. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-3>

7. Налукова Н., Кулина Г. Оцінка ефективності управління грошовими потоками підприємства. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. *Міжнародний науковий журнал*. Випуск 1. 2020. С. 49-58

8. Нікольчук Ю.М., Лугівська О.П. Організаційно-економічний механізм управління грошовими потоками підприємства в сучасних умовах господарювання. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. №3. С. 95-101

9. Пасінович І. І., Сич О. А. Сучасні підходи до управління фінансовими потоками суб'єктів господарювання. *Ефективна економіка*. 2020. № 8. URL:

http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2020/56.pdf

10. Степаненко О.І. Аналіз руху грошових потоків підприємства, їх вплив на господарську діяльність. *Науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку»*. Випуск 74. 2023. С. 148–155

References

1. Bojko, T.Yu. (2020), "The mechanism of controlling the cash flows of the entity: the need for formation and implementation", *Naukovyj visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, [Online], Vol. 42. pp. 166-170, available at: <http://www.vestnikeconom.mgu.od.ua/journal/2020/42-2020/31.pdf> (Accessed 20 February 2024)

2. Koshelok, H. (2019), "Optimization of the enterprise cash flows in modern conditions", *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University*, vol. 26, no. 1. pp.100-104.

3. Koshelok, H. and Hrinchenko, R.V. (2020), “Analiz hroshovykh potokiv u systemi upravlinnia pidpriemstvom”, *Halytskyi ekonomichnyi visnyk – Galician Economic Herald*, vol. 2, 231–242.
4. Malikov, V. (2020), “Practical recommendations for managing cash flows of an enterprise”, *Business inform*, vol. 5. pp. 370-374.
5. Melnik, M. and Dontsova, T. (2020), “Cash flow management of the enterprise”, *Regional Economics and management*, vol. 2 (28), pp. 140-143.
6. Mulyk, T. O. (2022), “Organization of cash flow analysis at the enterprise”, *Economy and society*, vol. 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-3/> (Accessed 8 February 2024).
7. Nalukova, N. and Kulyna, G. (2020), “Evaluation of the effectiveness of cash flow management of an enterprise. Institute of Accounting, Control and analysis in the context of globalization”, *International scientific journal*, vol.1. pp. 49-58.
8. Nikolchuk, Y. and Luhivska, O. (2020), “Organizational and economic mechanism of cash flow management of the enterprise in modern conditions of management”, *Bulletin of Khmelnytsky National University*, vol. 3. pp.95-101.
9. Pasinovych, I. and Sych, O. (2020), “Modern approaches to the management of financial flows of business entities”, *Effective economy*, vol. 8, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2020/56.pdf. (Accessed 25 February 2024).
10. Stepanenko, O. (2023), “Analysis of cash flows of the Enterprise, their impact on economic activity”, *Scientific and practical Journal "Market Infrastructure"*, vol. 74. pp. 148-155.

Стаття надійшла до редакції 08.05.2024 р.